DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE INSIGNI CLYSTERVM VTILITATE ATQVE NOXA,

QVAM,
CONSENSV ET AVCTORITATE
GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS
IN ALMA ET PERANTIQVA HIERANA
SVB PRÆSIDIO

DN. D. HIERONYMI LVDOLF,

FACVLT. MED. H. T. DECANI, FAC. MED. ET PHIL. ASSESS. ORD. ET PROF. CHYM. PVBL. NEC NON CIVIT. ERFORD. PHYSICI,

PATRONI ET FAVTORIS SVI OMNI HONORIS CVLTV DEVENERANDI,

PRO LICENTIA
SVMMOS IN ARTE MEDICA HONORES
ET PRIVILEGIA DOCTORALIA
LEGITIME CONSEQVENDI,
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT
AVCTOR ET RESPONDENS

THEOPHIL. ERNEST. THEODORVS RENTSCH, *Vinarienſis.*

IN AVDITORIO MAJORI COLLEGII MAJORIS
HOR. CONSV.
DIE VII. NOVEMBR. MDCCXLVIII.

ERFORDIÆ, typis JO. CHRISTOPH. HERINGII, Acad. Typogr.

PROOEMIVM.

Celeberrimum & frequentiſſimum remedium in Gallia, Clyſterem puto, in Germania a plurimis abhorretur, a multis pro inutili habetur, quidam ſuſpectum putant, neque deſunt qui noxium hoc remedium declamant. Licet autem Moliere riſum movere tentaverit, quod medicis Gallis nil niſi Venæſectio, vomitorium, purgans & Clyſter in mentem veniat ad curandos graviores morbos, tamen negari non poteſt, quod hæc remedia legitime & caute adhibita in plurimis caſibus exoptatiſſimam reſtituant ſanitatem, præcipue Clyſteres in periculoſiſſimis morbis inſignem atrociſſima avertendi ſymptomata præſtant virtutem. Optandum itaque, ut Germani egregio huic medica-

mento magis aſſueſcant. Neſcio autem qua ex pudicitia Clyſteres abhorrent & qua ex ignorantia iſtos inutiles habent. Quod ſuſpectos iſtos putaverint, in cauſa eſt ſera eorum applicatio & quod non niſi ultimo fere mortis momento ad eorum uſum ſeſe accingant, hinc ſæpiſſime ſero iſta medicina parata mors eveniat, id quod clyſterem effeciſſe ſuſpicantur. Noxam autem Clyſteres omnino inferunt, ubi miſcent acria quæ tamen cavenda, & emollientes applicant, ubi ſtimulus & irritatio indicata. Si autem medicus legitimo tempore debitis cum cautelis eorum uſum ſuadet, certe non ſolum graviſſimis morbis & ſymptomatibus medelam afferet, ſed & ſæpiſſime mortem ipſam avertet. Non diſplicebit itaque benevolo Lectori, ſi in ſpecimine hoc inaugurali quod mihi exhibendum incumbit, Clyſterum in variis & periculoſis morbis uſum, eorumque, ſi incaute adhibeantur gravem noxam explanare annitar, annuat Divinum Numen hiſce conatibus, ut omnia ex voto ſuccedant.

§. I.

§. I.

Clyſter in genere eſt medicamentum quod manu chirurgica per anum in inteſtina craſſa defertur.

§. II.

Variat hoc remedium pro diverſitate morborum & ſymptomatum, quibus medicinam parare intendimus. Præcipue autem clyſteres dividunt in ſiccos & humidos.

§. III.

Clyſter ſiccus vocatur ubi fluidum ſiccum artifice in inteſtina tam craſſa atque tenuia per anum protruditur. Sic fumus tabaci utplurimum in uſum vocatur. Non raro autem aer mediante machina pnevmatica per anum propulſus intentioni medici ex aſſe ſatisfacere valet.

§. IV.

Clyſter humidus vocatur ubi fluidum ad inteſtina craſſa defertur. Pro diverſis autem indicationibus modo utimur aqua ſimplici tepida, modo addimus corpora vel ſalina vel ſulphurea. Sic ſumimus lac, juſcula carnea, decoctum prunorum dulcium, hordei, vel alia modo emollientibus & temperantibus, modo reſolventibus & ſtimulantibus mixta.

§. V.

Effectus ſiccorum eſt extenſio inteſtinorum & ſtimulus fibrarum inteſtinalium. Utimur iisdem præcipue in ileo & apoplexia.

§. VI.

Quod ſicci extenſionem inteſtinorum efficere va-

leant ex principiis phyſicis junctis cum phyſiologicis ſatis ſuperque patet. Ex phyſica enim diſcimus aerem in cavitatem quandam protruſum, quoque augere elaterem aeris jam ibi præſentis. Elater autem hic auctus majorem quoque nunc vim exercet in parietes reſiſtentes, qui ſi ſunt molles vel elaſtici, ab interioribus verſus exteriora moventur, & hinc cavitatem reddunt majorem, id quod extenſionis nomine venit. Ex phyſiologia ſcimus aerem hærere in inteſtinis, qui a preſſione aeris externi & parietum inteſtinalium reſiſtentia in æquilibrio tenetur, & quod parietes inteſtinorum ſint molles & elaſtici, hinc addito aere parietes hi verſus exteriora cedunt & cavitatem ampliorem reddunt, & ſic extenduntur. Nunc autem fumus tabaci absque aere in inteſtina deferri nequit, & per machinas pnevmaticas aer ipſe in inteſtina protruditur, Ergo extenſio inteſtinorum quoque ſequitur. Quod autem § III. dictum, clyſteres ſiccos non ſolum ad craſſa ſed & tenuia deferri, in dubium vocare poſſet, ob valvulam coli, quæ regreſſum contentorum ex craſſis impedit in tenuia. Quilibet vero diverſum ſolidorum & fluidorum humidorum agendi modum ab actione fluidi aerei perpendens facile ingreſſum fluidi talis ſicci in inteſtina tenuia, eorumque extenſionem concedet. Nec minus nunc patet, qua ratione talibus clyſteribus ileus curari poſſit. Conſiſtit enim iſte morbus in denegato tranſitu fecum per tenuia & craſſa inteſtina ad anum. In cauſa eſt ſepiſſime infarctus fecum ob earum nimiam duritiem, non raro involutio & circumvolutio inteſtini ilei, rariſſime autem inteſtini hujus inflammatio.

Quod

Quod fecum promotionem juvare, involutionem & circumvolutionem curare poſſit, hæc extenſio, nemo negabit. In inflammatione quidem magis nocet quam prodeſt, ſed rariſſime inflammatio anſam ileo præbet, & præſto ſunt alia remedia.

§. VII.

Stimulum autem efficiunt tam ob extenſionem, quam ob acrimoniam volatilem qua fumus tabaci gaudet. Omnes enim fibræ elaſticæ extenſæ iterum ſeſe conſtringere conantur. Præcipue autem fibræ elaſticæ vitales, ſi tenſæ, ex vitalitate magna vi ſeſe conſtringunt. Salia autem acria irritando fibras contractionem inteſtinorum promovent. Hinc patet quod apoplexiæ quoque medela per clyſteres ſiccos afferre poſſit, facta enim tali extenſione & ſubſecuta inteſtinorum contractione motus fluidi nervei haud levis oritur, quo mediante ſtaſes affectum hunc cauſantes expediuntur.

§. VIII.

Effectus clyſterum humidorum præter extenſionem inteſtinorum craſſorum reperiuntur in dilutione humorum acriorum, promotione fecum, putredine quæ in toto corpore ex fecum retentione oriri poteſt arcenda, emollitione inteſtinorum & vicinarum partium, convulſionibus & deliriis avertendis, ſtimuli inteſtinorum augmento & nutritione totius corporis.

§. IX.

Extenſionem inteſtinorum efficiunt eodem modo ac clyſteres ſicci, quia addito clyſteris humido aer in inteſtinis hærens in arctius cavum comprimitur & magis

gis elaſticus ſic evadit. Quod humorum acrimoniam clyſteres humidi temperent nemo negabit, qui ſcit acres fieri noſtri humores potiſſimum ob concentrationem ſalium. Nunc autem aqua inter omnia optimum eriſtit ſalium diluens, diluta ſalia vero actionem ſuam fortiorem amittunt. Clyſterum humidorum potiſſimum ingrediens eſt aqua. Ergo & tales clyſteres acrimoniam in inteſtinis hærentem optime temperare valent. Eo melius hoc fit ſi mucilaginoſa ſalia acria involventia clyſteribus adduntur.

§. X.

Fecum promotio & evacuatio facile intelligi poteſt, ſi cauſas perpendimus fecum tranſitum per inteſtina & evacuationem impedientes. Hæ autem potiſſimum ſunt durities & ſiccitas fecum, dein ſtrictura fibrarum inteſtinalium, quæ utplurimum ab ipſarum fecum infarctarum acrimonia dependet, mediante qua cavum canalis inteſtinorum coarctatur, ut tali ratione feces ex ampliore in anguſtiorem canalem permeare cogantur, quod præcipue in fecibus durioribus & ſiccioribus non niſi gravi conamine fieri poteſt. Rariſſime vero fecum in inteſtinis ſubſiſtentia quoque a paralyſi & debilitate inteſtinalium fibrarum dependet. Quod attinet fecum duritiem & ſiccitatem, iſta non ſolum aquoſa clyſterum parte tollitur ſed & ſi temperate reſolventia junguntur optime obtinetur. Strictura canalis inteſtinorum aufertur tam per extenſionem inteſtinorum, quam ob acrimoniæ temperiem, dein etiam ob emollitionem fibrarum inteſtinalium

§. XI.

§. XI.

Quod putredo totius corporis a retentione fecum oriunda clyſteribus arceri poſſit, ex eo demonſtrari poteſt, quod talis putredo eveniat a partium ſulphurearum per ſalia acria deſtructione. Tales autem partes deſtructæ ex fecum retentione communicantur partim corpori noſtro, partim vero in maſſa ſanguinea a ſalibus acribus ex fecibus in inteſtinis ſtagnantibus in corpus delatis, deſtruendo partes ſanguinis ſulphureas oriuntur. Clyſteribus autem humidis acrimoniam temperari §. IX. jam demonſtratum, ergo & neceſſario putredinem tam in inteſtinis quam toti corpori communicatam arceri poſſe, abundanter patet.

§. XII.

Effectum, quem præſtant clyſteres humidi in emollitione inteſtinorum nemo negat, quia emollitio fit imminuendo corporis cujusdam cohæſionem. Clyſter humidus autem partes ſuas tam igneas quam aquoſas porrigit fibris inteſtinalibus, hæ itaque leviori intermedio gaudentes, minorem poſſident cohæſionem. Ergo & molliores evadunt.

§. XIII.

De eo autem quod §. VIII. dictum, nempe quod vicinas partes ſimul emolliant clyſteres humidi, magis dubitari poſſit, cum haud pauci negent tranſitum fluidi humidi ex inteſtinis in reliquas corporis partes, licet nunc iſte tranſitus infra ſatis probatus exiſtat, tamen ex fibrarum noſtrarum connexione & conſenſu demonſtrari poteſt. Fibræ enim inteſtinalium ſtrictæ tendunt connexas fibras & hæ iterum remotiores.

Hac ſtrictura per clyſteres humidos ſublata ceſſat & tenſio fibrarum connexarum, quam ſequitur relaxatio, quæ autem nil aliud eſt quam emollitio.

§. XIV.

Convulſiones & deliria quoque avertere poſſunt clyſteres humidi, quia dependent a motu irregulari & affluxu ſpirituum nimio. Hoc autem ſæpiſſime efficiunt feces acres in inteſtinis ſtagnantes, irritando enim fibras inteſtinorum maxime ſenſibiles toti nervoſo generi talem cociliant motum & affluxum. Hæc autem acrimonia clyſteribus humidis tollitur. Et licet talis motus irregularis & affluxus ſpirituum major originem ſuam fecibus acribus in inteſtinis hærentibus non debeat, tamen clyſteribus humidis curari poſſunt, quia emolliunt inteſtina & ſic connexæ fibræ relaxantur, ut ſic per conſenſum fibræ irritatæ tali vi, qualis ad convulſiones & deliria requiritur agere nequeant. Hinc etiam fotus in plantis pedum talibus gravioribus ſymptomatibus medelam afferunt Effectus autem clyſterum diutius quam fotuum durat, hinc illi his merito præferendi.

§. XV.

Stimulum fibris inteſtinalibus per clyſteres addi poſſe ex eo patet, quod inteſtina per clyſteres extendantur, & ſic ſi robur vitale ſufficiens adeſt, ex vitalitate ſubſequitur fortior contractio. Uti autem relaxata una fibra altera quoque relaxatur, ſic contracta una contrahitur & altera fibra, ut tali modo in toto corpore major ſpirituum affluxus & motus excitari poſſit. Ubi itaque hoc indicatur clyſteribus quoque acria ſunt miſcenda, ſic enim non ſolum ob extenſionem inteſtinorum

norum ſed & ob irritationem per acria factam major ſequitur contractio & ob conſenſum in toto corpore major motus ſpirituum.

§. XVI.

De eo autem magis dubitari poſſit, quod §. 8. dictum, clyſteribus humidis totum corpus nutriri poſſe, quoniam exiſtentiam vaſorum lacteorum in inteſtino colo quam plurimi negant, eamque ob rationem dubitant, an nutriens quoddam in maſſam ſanguineam per clyſteres perferri poſſit. Hiſce autem non obſtantibus firma tamen manet corporis noſtri per clyſteres nutritio. Quia primo celeberrimi Anatomici chirurgi & medici affirmant & demonſtrarunt vaſorum lacteorum in inteſtino colo præſentiam, & experimentis ſufficientibus, ubi corpus ſolis clyſteribus nutrientibus conſervatum fuit, afferta roborant. Dein etiam nemo in inteſtino colo copiam notabilem vaſorum lympham pro lubricandis fecibus ſecernentium negabit. Et ultimo in tali ſtatu quam maxime præternaturali actio valvulæ coli ea, ut regreſſum contentorum ex colo in ileum impediat pleno jure in dubium vocari poteſt. Quod attinet vaſorum lacteorum in intnſtino colo præſentiam, iſtam in brutis affirmant WEPFER. *reſponſ. ad Paul. p. 166.* GLISSONIVS *de ventriculo & inteſt. c. XI. p. 19.* In cane viderunt *J. H.* PAVLI *anat. Bilſ.* NEEDHAM *de form. fœtus C. I.* In Aſino vidit MALPIGHIVS *de glandul. conglob. p. 5.* In equo HEISTER *Ephem. Nat. cur. Cent. 6. obſ. 26.* In homine talia vaſa lactea Dno MERY de iſtis dubitanti demonſtravit *J. H.* WINSLOW. *vid. ej.* Anatomiſche Abhandlung

handlung von dem Bau des menſchlichen Leibes *Tom. III. p. 510* Quod quoque confirmant BOHN. *in circulo anatom. p. 160.* WHARTON *Adenogr. c. 8.* WALAEVS *de motu chyli p. 68.* HIGHMORVS *apud Spigelium L. I. P. II. p. 28.* RVDBECK *de vaſ. ſeroſ. c. 6. p. 296.* NVCK *Adenogr. c. 9. p. 130. Pauli Reſponſ. ad dub. anat. p. 106.* SCHELLHAMMER *Ephem nat. cur. Dec. Ann. 3. obſ. 92.* Uſum eorum in faucium vulneribus expertus eſt GARENGEOT. *Chir. pract. Tom. I. p. 183.* MORGAGN. *Adverſ. anat. III. anim. 17.* STALPART. *van der* WIEL *obſerv. 25. Cent. 1.* Demonſtrant idem clyſteres inebriantes vid. SANTORIN. *obſerv. anat. p. 125.* HOMBERG *hiſtoire de l'academie des ſciences 1700. obſ. 3.* RHOD. *obſerv. med. 38. Cent. 1.* Et ſi quoque in nonnullis hæc vaſa deficiant tamen per vaſa lympham in inteſtina ſecernentia abſorptio fluidi nutritii ex clyſteribus fieri poteſt. In tali enim ſtatu ubi per fauces alimentorum & potulentorum ad ventriculum & inteſtina tenuia ingreſſus denegatur, vaſa præcipue ſecernentia ob defectum fluidorum evacuata reprehenduntur, hinc fluido quod ex inteſtinis craſſis iſta ingredi conatur, nulla datur reſiſtentia ergo omnino in iſta penetrare valet. Ultimo autem ſupereſt quod non obſtante valvula coli, tamen, tali ſtatu præternaturali præſente, clyſter nutriens ad inteſtina tenuia deferri poſſit. Ob defectum enim nutritionis inſignem perit iſta valvulæ vis, ut contentorum ex colo in ileum ingreſſum impedire queat.

§. XVII.

Sufficere hæc generaliter adducta poſſent ad inſignem clyſterum utilitatem demonſtrandam, ſed quia

in

in arte medica palmâm omnibus præripit experientia in caſibus ſpecialiſſimis, haud abs re erit præcipuos morbos, in quibus clyſteres maximam partem ſaluti reſtaurandæ auxilium præſtant, percurrere, dein quoque de noxa haud levi clyſterum inconcinne adhibitorum optima erit dicendi occaſio.

§. XVIII.

Primo loco eorum uſus inſignis patet in alvi frequentius contingentibus obſtructionibus, quæ utplurimum originem ſuam debent malo hypochondriaco, ibi enim modo bilis neque in decenti quantitate neque qualitate in inteſtina evacuata feces nimis duras & ad promotionem ineptas reddit, modo vaſa lympham pro lubricandis & emolliendis fecibus ſecernentia obſtructa in cauſa ſunt, modo utrumque cauſam obſtructionis hujus chronicæ præbet. Si hocce curare conantur per purgantia, longiori tempore haud levis paratur noxa. Nam poſito hoc fieri per pulveres & pillulas reſinoſas, intentioni quidem ſemper ſatis fit, ſequitur enim anxia quædam & doloroſa alvi depoſitio, tractu temporis autem malum hoc hypochondriacum ad ſummum evehitur gradum, quia talia reſinoſa ob acrimoniam humores bonos nimis reſolvunt, ſimulque omnia vaſa inſigniter ſtimulant, ſicque iſtud quod inter omnia talibus in morbis neceſſario deſideratur lympham puto, evacuant, viſcidior ergo pars remanet, & ob contractionem vaſorum, quæ a ſtimulo nimio inducitur ad ſtaſin & infarctum majorem efficiendum præparatur. Mitiori incedunt via qui ſalibus alvum apertam reddere conantur, ſed non poſſunt evitare lymphæ hiſce

in ſubjectis longe deſideratiſſimæ evacuationem, utpote quæ ab hiſce ſalibus fluidior & ad evacuationem aptior redditur. Optimo procedunt curandi modo qui remediis viſcera blande aperientibus utuntur talibus in caſibus, ſed quia effectus, quem ſtatim deſiderant ægroti, neutiquam tam cito evenire poteſt, imo paucis remedia malum hypochondriacum certo & apte tollentia nota ſunt, pauciſſimi vero in manibus habent, præ omnibus laudandus erit clyſterum effectus. Hi enim feces duras emolliunt, ſiccitati inteſtinorum reſiſtunt acrimoniamque temperando ſtricturam in inteſtinis impediunt, ergo fecum tranſitum optime per inteſtina promovent. Poteſt & paralyſis inteſtinorum, quod tamen raro fit, cauſam huic obſtructioni præbere, quia feces vi motrice denegata ſubſiſtere coguntur. Hocce in ſtatu acria ſtimulantia clyſteribus addi poſſunt.

§. XIX.

In colica ſive ſit ſpasmodica vel flatulenta vel dependeat ab inflammatione clyſteres non ſatis laudandi. Si proveniat a ſpasmodica ſtrictura inteſtinorum clyſter emolliens fibras ſtrictas relaxat, dolorem ſiſtit, & ſi cauſa hujus ſtricturæ in ipſis inteſtinis hæret, iſtam temperando acrimoniam tollit. Si flatus inteſtina nimis extendant, per clyſteres in inferiori inteſtini loco extenſio fit, & ſic flatus verſus hunc locum ruunt. Conducit tamen hoc in caſu ſimul addere leniter ſtimulantia, ut evacuatis flatibus inteſtina ulteriori extenſioni reſiſtere valeant. Ubi inflammatio dolores colicos efficit, clyſteres fibras inteſtinorum tenſas emolliunt, ſic dolor ceſſat, immo & ſimul ſtaſeos expeditionem juvant, ut gangræ-

gangræna itaque & ſphacelus inteſtinorum optime clyſteribus averti poſſint.

§. XX.

Calculo laborantes tam intuitu paroxyſmi quam promotionis calculi haud leve ſibi promittere poſſunt auxilium. In paroxyſmo enim urgent inſignes dolores, qui a tenſione fibrarum parietes viarum urinariarum conſtituentium, quæ fit per calculum, dependent. Emollitis autem per clyſteres fibris inteſtinalibus ob connexionem quoque relaxantur viarum urinarium fibræ, & tenſione hac ſublata ceſſat dolor. Simul autem fibræ tales relaxatæ calculo leviter reſiſtunt, ſic, quia utplurimum ab urina retenta premitur, ſæpiſſime calculus poſt clyſteris applicationem excluditur.

§. XXI.

In Ileo jam quidem laudatus eſt clyſter ſiccus, ſuadendum tamen ut antea clyſter humidus applicetur. Emollit enim hic fibras inteſtinales ut dein applicato ſicco eo melior & levior extenſio inteſtinorum conſequi poſſit. Præcipue autem clyſter humidus applicandus, ſi inteſtinorum inflammatio ileum effecerit, tali enim ſtatu extenſio, quæ fit per ſiccos clyſteres neutiquam locum habet, ſed emollientibus clyſteribus inſiſtendum, quibus relaxatio inteſtinorum efficitur, ut dolor primario ceſſet, dein etiam ſtaſis expediri valeat.

§. XXII.

In apoplexia quoque non de nihilo ſunt clyſteres humidi. Emolliunt quidem fluiditate ſua inteſtina, addi tamen hocce fluido poſſunt acria quæ ſoluta inteſtinis adhærent in iſta penetrant & irritatione hac motum ſpiri-

ſpirituum excitant, ut ſic toto in corpore iterum fluidi nervei decens actio reſtitui poſſit.

§. XXIII.

In Diarrhœa clyſteres humidi optime conducunt, a quacunque enim cauſa proveniat ſemper effectus quos acrimonia in inteſtinis exhibere poteſt, ſunt præcavendi, per tales clyſteres autem acrimonia diluitur & antequam per vaſa reſorbentia ex inteſtinis toti corpori communicari poſſit, evacuatur. Sæpiſſime diarrhæa ab acrimonia ipſis in inteſtinis hærente cauſatur, quo caſu ipſa cauſa per clyſteres humidos auferre poteſt. Quidam a meſpilis ingeſtis gravem incurrebat diarrhæam, conjectura rationi ſuperſtructa ſuadebat purgantia & clyſterem humidum, quibus applicatis prodibat globus meſpilorum ovum æquans, hic certe in inteſtini coli parte quadam ſtagnaverat, & acrimonia ſua inteſtina irritante contentum in inteſtinis ad exitum promovebat.

§. XXIV.

In Dyſenteria omnibus aliis medicamentis clyſteres humidi ſulphureis juncti palmam præripiunt. Juſcula enim & medicamenta huic graviſſimo morbo utplurimum in craſſis occurrente, per os aſſumta abſorbentur a copia vaſorum lacteorum in tenuibus præſente, ubi econtrario clyſter ſtatim ad locum affectum delatus deſideratum exhibere valet effectum. Efficit autem hunc morbum inſignis acrimonia inteſtina corrodens & inflammationem iſtis concilians. Clyſteres vero humidi præcipue ſulphurei hanc acrimoniam diluendo & ſalia obducendo temperant, ſimulque ob emollitionem quam

quam præſtant in fibris inteſtinalibus, dolores a ſtrictura fibrarum evenientes, ſiſtunt, immo ſtaſin expediunt & inflammationem diſcutiunt. Extant quidem caſus ubi aliquibus clyſteribus applicatis, qui autem in corpore retinebantur, ægroti morte correpti fuerunt, id quod clyſteribus tribuebant, ſed reperiebatur inteſtinum colon ita eroſum ut perforatum eſſet. Tali autem caſu etiam nulla alia medicina parata juvare valet, & ſe ipſum ægrotus accuſare debet, quod occaſionem optimam e manibus dimiſerit.

§. XXV.

Aſcarides quoque optime exſtirpari poſſunt clyſteribus & quidem ſaponaceis & acribus. Pervenit enim clyſter ſtatim ad horum inſectorum domicilium, ſordes a quibus nutriuntur evacuat, eorum cohæſionem cum inteſtino recto & ſphynctere ani diluendo tollit, a partibus acribus necantur, & ſtimulo inteſtinorum aucto evacuantur.

§. XXVI.

Inſignis autem reperitur clyſterum humidorum uſus in febribus acutis, quibus certe plurimi in Gallia, ſi ad clyſterum applicationem tam promti non eſſent, ſuccumberent. Hiſce in morbis enim ob calorem inſignem lympha in toto corpore nimis diſſipatur, ut tanta quantitate quæ lubricationi ſecum inſervit, in inteſtinum colon ſecerni nequeant, hinc feces ibi ſubſiſtunt, ex acrimonia in putredinem abeunt, ſalia volatilia acria cum putridis ſalphureis per vaſa vel chylifera vel lymphatica reſorbentur & corpori commiſcentur, ut videamus alvi in tali morbo obſtructionem ſubſequi, in-

quietudines, vigilias, augmentum caloris, proſtrationem virium, irritationes, deliria & convulſiones, immo ipſam mortem. Quæ omnia ſtatim applicato clyſtere præcaveri poſſunt. Humectantur enim feces & ad exitum aptæ redduntur, diluitur acrimonia, & putredo arcetur. Abhorrent medici quidam clyſteres eam ob rationem, quod videant alvi apertionem nimiam impedire criſes, immo diarrhœam in talibus febribus valde periculoſam inveniant. Hinc omnia purgantia diſuadent, & quidem recte, quia ſi ſunt reſinoſa ſtimulum & reſolutionem fotiorem inducunt, quæ eadem dicta periculoſa inducunt ſymptomata, ſi ſunt ſalina ſerum bonum nimis fundendo quoque diſſipant. Sed alia ratione agunt clyſteres humidi. Hi enim ſtatim ad feces deferuntur & lubricas iſtas reddunt, cum per os aſſumta diluentia in inteſtinis tenuibus a vaſis lacteis abſorbentur. Detractis tali modo fecibus, putredo quoque & irritatio in inteſtinis ceſſat. Deliria jam præſentia & convulſiones ſimul curantur ob emollitionem fibrarum inteſtinalium factam & ſtricturam fibrarum totius corporis ex conſenſu quoque ſublatam,

§. XXVII.

Febres bilioſæ præ omnibus aliis febribus connexam habent alvi obſtructionem pertinaciſſimam, quia primo hiſce in febribus ob calorem inſignem ſiccitas inteſtinorum ſequitur, dein ob bilem neque decenti quantitate neque qualitate fecibus admixtam, indurantur feces, inteſtinaque quæ jam ob ſiccitatem ad conſtrictionem ſunt prona, ſtimulando coarctant, putredo

oritur, ex quibus omnibus in febre biliofa licet levi graviſſima oriuntur ſymptomata, inquietudines, dein vigiliæ, deliria, convulſiones & ipſa mors. Corripiebatur juvenis viginti quatuor annorum febre biliofa haud gravi, ob neglectam autem alvi apertionem die decimo incidebat in deliria, quæ, cum per octo dies duraſſent, ægroto mortem minabantur. Conſultus deſuper alius medicus ex cauſis prægreſſis & more hujus febris ab initio geſto, uti & vigore iſtius ægroti alias, optime perpendens, quod hæcce gravia deliria non a valore febris dependere poſſint, & hinc juſtam in cauſam inquirens, invenit abdomen valde tumidum ſimul tamen molle, ſtatim quæſtionem movit, an & quamdiu nullam habuerit alvi apertionem? & reſponſione ſecuta, quod præterlapſi ſint duodecim dies, cauſam & curam horum deliriorum manifeſtam habebat. Applicare nempe juſſit clyſterem, qui inſigni copiæ fecum nigrarum & gravi fœtore gaudentium viam apertam ſatis præbebat quo facto quietus reddebatur ægrotus, & deliria imminuebantur, quæ dein in uſum vocatis veſicatoriis in totum ceſſabant & ægrotus vitam & ſanitatem recuperabat. Præferendi tali in ſtatu ſunt clyſteres quoque eam ob rationem reliquis alvum aperientibus remediis, quoniam delirio correptis pauca per os propinare valeamus, clyſteres autem invitis ipſis applicare poſſumus.

§. XXVIII.

In purpura quoque ſi urget alvi obſtructio tuto adhiberi poſſunt clyſteres. Rejiciunt eosdem, quia vident diarrhœam ſupervenientem eruptionem exanthema-

thematum impedire, immo ipſorum exanthematum jam eruptorum retrogreſſum efficere, quoniam impetu fluidorum verſus inteſtina aucto, deficit vis exanthemata ad peripheriam pellens. Sed toto cœlo differt diarrhœa ab alvi per clyſteres apertione tam ratione cauſæ, quam ſymptomatum ſubſequentium. Si diarrhœa in purpura adeſt, teſtatur de graviori acrimonia lympham majori gradu fundente, inteſtina fortius ad ejusdem evacuationem ſtimulante. Ex acrimonia graviori præſente etiam purpura periculoſior eſt dijudicanda, cujus eruptio lympha per alvum ſubtracta difficilior redditur, vires proſternuntur, & vigiliæ inducuntur, & deliria ex continua irritatione ſequuntur. Clyſter præcipue emolliens autem neque fundit lympham, neque illam a peripheria inteſtina verſus determinat, neque inteſtina irritat, ſed e contrario feces ſtagnantes & acres redditas evacuando acrimoniæ cujusdam communicationem impedit, inteſtina relaxando deliriis contrariatur, quietum exhibet ægrotum, vires conſervantur, ut eo melior poſſit ſperari exanthematnm eruptio & ſecurior ſanitatis recuperandæ medela. Neque enim adeo frequenter applicantur clyſteres ut diarrhœam poſt ſe trahere valeant.

§. XXIX.

Idem affirmari poteſt de uſu clyſterum in variolis. Similiter nonnulli eorum uſum hocce in morbo abhorrent, quoniam diarrhœa quoque deprehenditur periculoſa. Sed eædem rationes §. præc. in medium prolatæ uſum clyſterum ſuadere valent, inſuper addendum primo quod alvi legitima apertio eruptionem exanthe-

matum

matum ex voto promoveat, dein quod periculoſum ſtalem in variolis ſtatum ſolidiſſimi medici per purgantia curaſſe teſtentur. Quod concernit eruptionis promotionem, notum eſt iſtam utplurimum impedire fibrarum cutis conſtrictio, quæ ab acrimonia materiæ morbificæ in initio conciliatur, ſi itaque per clyſteres inteſtina emolliuntur, per conſenſum & fibræ cutis relaxantur, ut melior & facilior contingere poſſit eruptio. Sic infans trium annorum incepta variolarum eruptione corripiebatur gravi epilepſia, hac per tres dies contiuata, medicus vocatus percipiebat corpus tumidum & quod ſpatio 5 dierum defeciſſet alvi apertio, quam ob rem clyſterem juſſit applicare emollientem, quo facto fecibus evacuatis ceſſabat epilepſia & ſequebatur optima cum euphoria copioſa variolarum eruptio. Quod autem purgantia tali in perículoſo variolarum ſtatu ubi diarrhœa ſupervenit, melius agant, quam adſtringentia, ex eo videri licet, quod vel ab acrimonia inſigni, vel a variolis in parietibus inteſtinorum eruptis dependeat. Adſtringentibus autem acrimonia retinetur, totique corpori communicatur, hinc certo mors ſequitur. Per purgantia autem acrimonia talis evacuatur, hoc facto ſi vires aliquantulum ſufficiant, ſanitas recuperari poteſt. Purgantibus autem longe præferendì hocce in ſtatu ſunt clyſteres, hi enim abſque minima, qua metui poteſt, noxa, acrimoniam temperant, & evacuant, & ſi mucilaginoſa ſunt abſterſionem & ſanationem variolarum in inteſtinis præbent.

§. XXX.

Sufficiant hæcce de uſu inſigni clyſterum teſtantia

ex quibus quilibet certo concludere poteſt noxam clyſteres afferre poſſe nullam, niſi illegitime & indecenter applicantur, quod potiſſimum fit, ſi clyſteres acres applicentur, ubi emollientes clyſteres ſufficiunt & acrimonia nocet, & e contrario emollientes adhibentur ubi acres requiruntur. Neceſſarii autem abſolute ſunt clyſteres emollientes tantum in chronicis alvi obſtructionibus, in colica ſpasmodica, inflammatione inteſtinorum, calculo, ileo, diarrhœa, dyſenteria, febribus acutis, bilioſis, purpura & variolis. Si hiſce in caſibus acria miſcentur ſymptomata magis exacerbantur quam mitigantur. Sic in febre acuta aliquando clyſter ſyrupo de Squilla & ſalibus acrior redditus, dolores inteſtinorum, inquietudines, vigilias & calorem inſignem poſt applicationem exhibebat, quæ omnia iterum ceſſabant poſt applicationem clyſteris emollientis. Leniter acriores redditi clyſteres applicari poſſunt in obſtructionibus alvi chronicis & ileo, ſi clyſteres emollientes exoptatum non præbent effectum. Majori gradu acres propinantur in colica flatulenta, apoplexia, paralyſi inteſtinorum & Aſcaridibus.

§. XXXI.

Reſtant nunc quoque dicenda quædam de compoſitione clyſterum humidorum. Baſis clyſterum utplurimum eſt aqua, aliquando & lac. Hiſce mediante coctione connectuntur tam mucilaginoſa quam acria ſulphureo ſalina, poſt coctionem etiam adduntur vel demulcentia vel ſtimulantia. Clyſteribus emollientibus per coctionem connectuntur mucilaginoſa ex radicibus ut, Althæa, aſparago, lil. alb., malv., Sarſaparilla. Herbis

bis althææ, verbaſc. malv. melilot. mercur. parietar. viol. ſpinach. Floribus lil. alb. melilot., malv., verbaſc., Seminibus, lin., fœni græc., altheæ, malv., hord. Fructibus fic. pingu., prun. dulc., paſſul. Poſt coctionem adduntur olea ut lin., lin. alb. item electuaria ut diaprun., tamarind., lenit. immo ipſum mel, itemque vitellum ovorum. Leniter acriores redduntur per radices Glyz. Ir. noſtr. & florent. ebuli, fœnic. Fol. Chamom. rom. & ſimpl., ebul. menth. Flores Chamom. acac. aneth. ſummit. artemiſ. abſynth. Semina laur. aniſ. fœnic. carv. quibus poſt coctionem adduntur ſalina itemque ſaccharum. Fortiori gradu acres exiſtunt clyſteres per radices, bryon., aſari, fibr. helleb. alb. & nigr. & purgantia fortiora ut gialapp. agar. colocynth. dein poſt coctionem adduntur majori quantitate ſyrup de ſquilla fel tauri, borrax venet. aliaque ſalia media.

§. XXXII.

Emolliens clyſter ſi præſcribendus ſequenti formula proderit

℞. Rad. Alth.	Sem. fœn. græc.
Aſparag.	malv. aa. ℥ß.
lil. alb.	Fic.
malv. aa. ℥ß.	Prun. dulc. aa. n. v.
Hb. Alth.	C. C. C. in ſ. qu. aqu. ſimpl.
verbaſc.	℞. Colat. ℔j.
malv.	add. El. diaprun.
melilot.	Ol. lil. alb. aa. ℥ß.
Flor. lil. alb.	vit. ov. n. I.
verbaſc. aa. mß.	M. F. l. a. Clyſter.

In

In caſu neceſſitatis ſumi poteſt vel decocti hordei vel prunor.dulc.vel lactis ℔j, & cum vitello ovorum miſceri.

§. XXXIII.

Leniter ſtimulans clyſter ſequenti præſcribi poteſt modo

℞. Rad. Glyz.
Ir. noſtr.
Ebuli.
Fœnic. aa. ℥ß.
Hb. Cham. ſimpl.
Menth.
Scord.
Flor. aneth.
Cham. rom.
Summit. artem. aa. mß.
Sem. lauri.
carv. aa. ℥ß.
Car. Pingu. n. iv.
C. C. C. in ſ. qu. aqu. ſimpl.
℞. Colat. ℔. 1.
add. ol. aneth.
Sal. gemm. aa. ʒij.
M. F. l. a. Clyſter.

In caſu neceſſitatis ſumi poteſt decoctum hordei cum ℥ß. Sal. comm. mixtum.

§. XXXIV.

Clyſter acris ſequens eſſe poteſt.

℞. Rad. ebul.
aſar.
bryon.
fibr. hell. nigr. aa. ℥ß.
Hb. Cham. rom.
Hyſſop.
Poll. mont.
Flor. aneth.
Chamom.
melilot. aa. mß.
Agar.
Pulpæ coloc. aa. ʒß.
Caric. pingu. n. iij.
C. C. C. in ſufficient quant. aqu. ſimpl.
℞. Colat. ℔ j.
add. Syrup. de ſquill.
borrac. venet. aa. ʒj.
M. F. l. a. Clyſter.

In caſu neceſſitatis quoque ſumi poteſt ℔j. decocti hordei ipſique ℥j. ſalis comm. & fel tauri commiſceatur.

S. D. G.